

N.º SOLT
5
CÉNTIMS

Veu de la Plana

N.º SOLT
5
CÉNTIMS

SEMANARI DEFENSOR DELS INTERESOS REGIONALS

SOSCRIPCIÓ

Castelló, al mes..... 0'25 ptas.
Fora, trimestre..... 1 » »

REDACCIÓ Y ADMINISTRACIÓ

COLÓN, 17, 2.º

Tota la correspondència a la Administració

SE PUBLICA TOTS ELS DISAPTES

No se tornen els originals en cara que no se publiquen

Ganao de molts, lo llop s' el menje

Quí 'n les cuestións polítiques no 's fá cárrech de la profunda aplicació que 'n l' ordre del govern dels estats pot donarse al aforisme encapsalador d' aquestes línees, es sense ducte perque s' ha oblidat d' aguaytar un poquet vers lo enllangostat compás aon pasture un mig de govern que del Nord al Sur de nóstra Patria, y de Llevant tró a Ponent de la mateixa, creuant son Centre, no pare d' arroinar nostra hisenda de tant llepol com sempre esta respecte a xuplarse la suor del desgraciat contribuyent, al propi temps que los fruits rustichs y urbans que 'l darrer posehix.

Lo Centralisme te devant per devant la culpa de les maleses que 'n l' ansdít concepte atoren cuantes iniciatives lo voler a la nóstra terra farie esclatar bledanes y escullaes en benehides mostres de progrés y febrosenca activitat, les joyoses mampreses d' un Reyalmé que a tot' hora se plany de sons dolents governs y no sosega 'n demanar una llibertat que li fá bona cosa de falta pã obtindre la riquea a que té dret, perque la porte dins de casa y mentrimentres mos dirigixquen ab la fluixetat d' ara está demés que mos calfen lo cap ab promeses d' açamparla.

Un Rey que s' empenye 'n que tot lo del Estat vaja per son cónte, rónegament ab les seues iniciatives, necessite del Centralisme com a mig encara que terbol y fluix, además d' incomplet, d' eixirne en que ningú guanye a s' autoritat; ya qu' ell no reconeixentla 'n ningú (fóra dels seus delegats) vol tindre, y a dit

efecte necessite la tralla del absolutisme dur a tots los llochs y en tots los assumtes pera que cualsevol que li puga donar gonía ab imperioses objeccións, tinga de repent enserretóná la llengua y tapats tots los mitjos de defempsa.

Assó será tot lo tort que 's vullga; empró de dos mals quede, encara que nostres idees de llibertat no cal dir qu' enjamay ho aprovarán, molt més afavorit l' esperit democrátich, ab l' esmentat réglm verament tiránich que no com ara 'n que damunt de eixe esperit mos pertoque además engolirmos la faloria d' un sistema aon no sol's hu, si no sèt o huit mos governen fent als ciudatans en assumts económichs y administratius més maleses que una pedregá de benagay. La prova es que 'ls concellers de la Corona dins de llur respectiu departament en un grapat de disposicións, cuals Reals Ordres, circulars, etc., prenen una traça de comissions tan grosses com les que poguessen correspondre a un quefe d' Estat; y no sen moltes vegaes naturals, ni sixquera visitadors de les les regións totes de la Nació, pera deprendre lo que a d' aquelles les fasse falta, ¿de quina seguida poden desenrollar llur gestió dits personajés?

Puix atenant ab paregut criteri a totes bandes, fonament aquest de jutjar de lo més destarifat que n' hi ha; y a cualsevol regió pot esser que li tingue que tocar carregar en quelcom ministre que n' entengue tant de mitjos de viure 'n aquells llochs com un mosquit pogués saber de plantar criadilles, anem al dir.

No sabent les ansdites persones com nosaltres mos esburguem pã trevallarprofitosament lo nóstre ¿cóm se compren que vullguen esser, y

tot competents pera allaugerir costeres que 'n traça de calamitats, danys y perjuins entre nosaltres se 'ns oferixquen huí o l' endemá?

Me direu: Guapo, prô pã d' aixó poden tindre consellers paisans vós-tres o inteligents de les cuestións comarcals, que aljuden ab llur ciencia 'n cuant siga d' ocasió. Y ahí vé bé respondre: Eixos concellers que la Lley més o menys directament y a vóltes d' hasta indirectament mos diu que hi ha que anomenar ¿no valdríe més que foren ficats tots per lo pòble y obligatoriament de cascuna regió que no com ara, anomenats per los mateixos ministres uns, altres per llurs delegats, molts cual acoloch va a carrech d' organismes que menjen dels pressuposts presentats pera l' aprovació d' unes Corts d' una majoria no representadiça dels proporcionals y exclussius matijos de les comarques, com resultaría si cascuna d' aquestes enviare als cops legislatius tan sols fills o vehíns seus? Ara pã que res vaigga 'l endret, se consentix que 'n nom de cada distrit puga dur sa veu al Parlament gent de quelcom punt de la nació, tots los diputats son aixina, designats arreu y barallats d' un módo que qui tinga afició a llegir lo Dret Polítich no podrá menys que classificar de desgalixat y d' una ensalá lo més empastrívola que 's coneix. Y si encabant de semblants deslligos tot se quedare igualet que avans sense pena ni gloria, podriem despuix de tot estar mes preciosos que coca enconfitá; la codonyeta es que 'ls pares de la Patria no paren d' enflocarmos en contribucións y mos ensenen ab tributs sobre plagues y altres endergues, omplintmos de pagotes y afosilantmos, metafóricament raonant, ab embargaüres y

eixecucions; sí que li quede un poquet, a bones no se rasque a ranch de les costelles per les boltxaquetes chalequeres, o no vol amollar de cualsevol altre mij los dinés que li demanen, los cobraors de contribucions.

Encara n' hi ha més, per sí no está prou plé 'l cabás. La tapaora dels forasters, o casi de la mateixa pinta que además de representarnos allá dalt poden vindre ací a manuejar lo nòstre, está fonamentá en la organizació dels partits, dels que ara ne tenim a eixams; y ya sabem, y estem prou ben encohentats, de que cadascún partit fa creure que defense un ideal, y lo que sol esser es que 'ls que militen dins d' un partit no fan més generalment que apegar-se com abelletes de mèl al pensament bó, fals o flatós, discurrit per lo cervell d' un queje o d' un líder, a qui 's tenen atencions poch manco que militars.

D' ací la naixença d' un aviver de persones que de fets son absolutistes; y sí l' absolutisme d' hu ya 's massa gatit, se 'n passe més que de ralla l' absolutisme d' eixe menat d' homens polítichs; y més, encabant d' eixes comedies de cuand aborrits, famolenchs o perduts los turnadors contraris d' aquells que manen diuen als darrers les trescentes, o per lo menys fan embrutar lo «Diari de Sesións» fent-vòre que chillen fort com si tota la rahó fore d' ells.

Per llur costat, al alribar les esmentaes escenes que 's semblen a canyarets, solen los que tenen lo maneich de la paella fer la paperá presentant la dimissió pâ tornar a agarrar los ramals lo poder al cap que sol correr un parell d' anys; y aixina, huí per tú demá per mí, se van tapant los uns als altres, y mos deixen nets ab programes que pareixen tindre una ditaeta d' arrop a fi d' afalagar cascú dels turnadors als respectius extrems de la dreta o l' esquerra.

Y aixina anem navegant; moltes corregudes y brams, mes poca feyna feta y amuntó descárrega de calamitats econòmiques, lo mateix que destarifes administratius. Fent creure que 'l poble huí té l' opinió d' ahir y demá tornarà a tindre la que arre-

mate de tindre huí, dos partits més o menys esgarrantse y apedaçantse van rodant com la calaixoná d' una cenya; y com encara qu' entre ells haigga descontentis, aquests per no allesiar llur partit se prenen lo sacrifici de no fer públich res de lo que 'ls passe dins la ramera en que se troben enllistats, resulte que les responsabilitats, si algún atrevit s' avance a demanarles, s' esgallen front al pilot de la gent que defenses al partit. Además, llops entre llops diu que no 's mosseguen.

Aixina va rodant la bola; y patirem mes y mes cuand més anirem, fins que 'ns espavilem del tot y desentsopits de una, mos decidim a traure la granera pera pegar un bon netejó a tota eixa bruticia del caciquisme centraliste, que arroïne, més que una mala pèsta, lo desenroll profitós de nostra riquesa y sense donarse tal vegá conte pórtia camí d' amortallar l' esperit cívich.

ALMUGÁVER.

¡209 ANYS!

29 JUNY 1707

En el «Real Sitio del Buen Retiro», un déspota, un tirá sedent de maldat, Felip V, banyant sa plóma en baba verinosa, firma el decret abolint el us del idioma, furs y privilegis de la gran Patria d' En Jaume lo Conqueridor.

S' encapóta lo cèl de negrenchs nugols, s' aixequen en la mar enfurides y amenaçadores montanyes d' aigua, y envolta al día en la foscor, el mant negre de la nit.

Tot es desolació y angunia; la fatalitat havia caigut implacable sobre el irredimible poble valenciá. El silenci impera en aquells patriotichs ciutadans, que plóren de rabia per la seua impotència al no poder reconquerir ses perdudes llibertats.

Y en aquells instants de lluita, un ciudadá de còr sancer e invencible energia, deixa escapar de sons llabris com sentenciadores unes paraules: ¡Poble te salvaré! ¡Regeneració! ¿Quí era aquell grand patriota? Nin-

gú el coneixia. Tal volta perassó fora patriota. Jurá vengarse.

29 JUNY 1916

Día de San Pere. Día hermós. El sol deixa caure sons raigs a manera de foch... Natura sempre verificadora se mòstra vestida en ses millors gales.

Després de la esmena dels diputats catalans—germans nòstres d' ideals—al Mensaje de la Corona, en la Patria Valenciana, se senten els abatolls de nóva orientació política. Les sanes rails de les idees regionalistes s' obrin pas en els còrs d' un stòl de vers fills del poble Valenciá.

Una fórtia y viril Joventut trevalla incansable per la fé posá en sons ideals valencianistes. La seua llavor es fructífera, contra la voluntat del absolutisme absorvent y centralizador d' estos temps d' inclinació de tèsta davant de la carcoma caclquil.

Vólen salvar a son poble de les garres d' este odiós poder Central. Vólen retornar a sa Patria totes cuantes llibertats li usurpá un rey absolut y per may prou malaída sa memoria. Pórten, per únich lema la *veritat*, y sols en ell s' amparen pera posar sa bandera ben alta y ben dreita.

¡Regeneració! el clam d' aquell patrióta, mórt sens que ses aspiracions se cumpliren, trove resól en la constancia de la Joventud present, que lluita árdidament interposant en front a la corrent de política xorca y unitarista que tot ho avasalla, la seua tota acció y veritat.

En la Patria Valenciana, repercuitix en les purnes del foch patriótic. Al fi el poble despèrta de son somni. Vol la llibertat, eixint del esclavatje en que está postergat.

Lo sol de sa redempció, comença a brillar clar y potent... ¡¡Salve JOVENTUT!!

FERRÁN.

29 DE JUNY

Fita es esta que huí apenats conmemorem, de negres recordançes pera els que sentim simpatía fonda per los nobles ideals regionals.

Huí fa 209 anys, que li se ocurri

en mal hora firmar en son palau del «Bon Retiro» a aquell rey despòtich y tirá menbrat Felip V, lo decret de supressió de nòstres furs y llibertats. Dende llavors venim arrastrant ab resignació pasmosa les pesaroses cadenes d'una esclavitut inicua.

Nòstre crit llançat al vent en busca de llibertadors qu'ens auxiliem apartanmos d'este ya llarch y penós cautiveri, es oit ab la indiferencia mes desdenyosa y ab la sarcástica risa del humillant desprèci.

Eixe decret funestíssim qu'enclau en sí materia suficientment intencionada, naixcuda al desig de servir d'esbarrament d'un pòble, es el guant llançat a nòstres rostres en senyal de inacabable guerra, es el desafiú innoble del roïn cavaller que convençut de son extremat poderiu ferix ab lo punyal de la força.

Nostre mal ¡Oh rey Felip! es del cór, ens ferires a traició y cobartment amparat de conçellers mal naixcuts, que gojaren al contemplar mes tart com se derruie el castell de nòstra grandea, y la miseria s'afanave per posesionarse de nòstres desditjats llars. ¡Conseguires tes propòsits! La lluita fon notablement desigual, y tinguerm que capitular prontament ab una resignació santa y nóblement heròica...

Passarem molts anys, anys de postració fatal que feren peligrar nostres cuitats, y llavors anaren los bons patriotes obrint los ulls cautelosament a la realitat, y percatanse que apremiave un esforç decissiu per part de tots, pera alcançar segures victories en la lluita ya empenyada de nòstra reconquèsta. Molts moriren ab este desig consolador, y ses darreres paraules foren d'aliènt pera la joventut naixent, pera d'aquesta jovenalla de forces sobradament vigoroses, que sabrá cumplir ordenadament els atinats consells de ses vullguts avans passats, y no descansará fins haver conseguit l'inapreuable llorer de la victòria, y fer mosegar les pols de la derróta a nòstres adversaris en lo propi camp de la lluita.

¡Amunt los córs, puix, companyons! No desmayeu ans la superioritat de forces del enemich, ni tremoleu contemplant el relluir de ses

perfeccionades armes, nosaltres no necessitem tals troféus pera vencer, lluitem ab la raó y el dret, y tinch el convenciment de que triunfará nòstra causa, que será de nou respetada ya per totes les generacions vinents, y manará els destins de nostra regió que tornarà com en los passats segles de ses llibertats, a ser grand y pode-

rosa, a ser carinyosa mare que sabrá premiar l'esforç fet per sons fills en son llibertament, y els distinguirá dels descastats, que sols mereixerán l'odi mes complet y les execracions mes dures y justes.

MOSSEN.

Casteljó Juny 1916.

MALDICIÓ DE RAÇA

*Malahit sia 'l Borbó
qu' es nomená Felip V.
rey qu' ens robá nostres furs.
¡Malahit!*

*Malahit qui nòstra llengua
ab un decret prohibi
y ens guerretjá per matar-nos.
¡Malahit!*

*Malahit mil vòltes sia
el, de Xátiva, assesí
que maná botar-la foch.
¡Malahit!*

*Malahit el de la frasse
de... «gentes de mal vivir...»
dirigida 'ls valenciáns.
¡Malahit!*

*Malahit sia per sempre
'l estranjer rey y bogi
lladre d' un cetre, y dels furs
de la Patria: Felip V.
¡Malahit!
¡Malahit!*

Carles Salvadó

Benasal y juny 1916.

Catalunya y Valencia

II

Una vòlta sentat que Catalunya y Valencia constituixen una unitat fisiológica y étnica desde el temps prehistòrichs, anem a vore que dins d'eixa unitat existixen entr'elles, dos diferències prou grands pera qu'el

significat dels dos noms resulte ben distint.

Uns cuants sigles demprés de que Catalunya existira en sa vida pròpia, el valerós rey En Jaume fundá y establí el Reine de Valencia. Siga per la causa qu'es vullga, el territori nòvament conquistat, no va ser agregat a Catalunya ni a Aragó, sino

qu'en éll va ser constituït un nou Estat, en ses lleys pròpies y en un nom qu'el distinguirà del demés Estats de la Corona d'Aragó.

Eixa personalitat que en lo seu naiximent recibia el Reine de València, no sols la va conservar, sino que també la va enrobustir y consolidar durant sa época foral. Per aixó les antigues cròniques de Muntaner, de Desclot y de Pere el Cerimoniós, parlen ben clarament de Catalunya y de València com de dos còses distintes.

En l'introducció de l'obra *Regiment de la còsa pública*, son ilustre autor Fr. Francesch Eximenis, després d'enaltir les qualitats excepcional que adornaven a la terra valenciana, diu estes paraules: *Per totes estes còses e raóns ha volgut Nostre Senyor Deu que pòble valencià sia pòble especial e elet entre los altres de tota Espanya, car com sia vingut e eixit per la major partida de Catalunya e li sia al costat, empero no's nomena pòble catalá, ans per especial privilegi ha pròpi nom, es nomena pòble valencià.* Paraules que tenen pera la cuestió qu'estem tractant una importància grandíssima per l'epoca en que foren escrites (en temps de Pere el del Punyalet), y sobre tot per que l'autor era natural de Girona, es dir, qu'era ben catalá.

Y esta distinció no era tan sòls nominal, sino que alguns fets notables de la història acrediten que era ben real y efectiva.

Aixina en la famosa guèrra de la Unió en la que València anava contra el rey, Catalunya 's posá al costat d'este. Viceversa, quan els cataláns s'alçaren contra Joan II, els valenciàns foren fiels al monarca.

En lo compromís de Casp, fon ben reconeguda la personalitat de València, la cual va enviar tres compromissaris, que junt en els tres d'Aragó y 'ls tres de Catalunya, resolgueren el conflicte de la sucesió de la corona.

Per espay de un bon número d'anys, els aragonesos y valenciàns sostingueren un pleit contra els cataláns per motiu de la Castellania d'Amposta.

El important moviment de caràcter

social de València, que conèixem en el nom de les Germanies, ninguna resonancia va tindre en Catalunya.

El jurisconsult valencià Pere Belluga, en temps d'Alfons el Magnànim, demanava qu' en les Corts tinguera València per ser Reine, llòch preferent a Cotalunya que sols era Principat.

Ademés, el fet de qu'el llibre del Consulat de Mar de València sigue més antich qu'el de Barcelona; el tribunal de les aigües; la imprenta establintse en València avàns qu'en ningun atre punt de Espanya; la institució en nòstra ciutat del primer Manicomí del mond y moltes altres còses, demòstren clarament que València havia aplegat per sí mateixa a un alt grau de civilització, y posen el seu nom a una inmensa altura.

III

En quant a la llengua, no podem negar que la valenciana y la catalana son una mateixa, com ya indicarem en nòstre primer article. Esta unitat de llenguaje es el principal fonament en que s'apoyen els que sostenen la *catalanitat* de València, però com anem a vore, també en este punt te València prou personalitat pera que la llengua pròpia d'esta terra tinga el nom de llengua valenciana.

En primer lloch perque, com indica el R. P. Fullana, confirmant en l'autoritat del catalá Dr. Grandia: *el valencià es desenrollat espontáneament mentres la conquesta d'este Reine de València y al mateix temps que el catalá en el principat de Catalunya.*

Ademés cultivant sa llengua pròpia, els lliterats valenciàns feren molt insigne el nom de València, tant, qu'el Ilm. Sr. Torras y Bages digué que *València fon el jaardí lliterari de Catalunya*, y mosen Jacinto Verdager va dir en certa ocasió: *Els principals mestres de la llengua y lliteratura catalanes son valenciàns.*

Tenim com grandios eixemplar d'elocuencia a nòstre gloriós Sant Vicent Ferrer; en poesia, ademés de la gran figura de Ausias March, en la que ninguna de Catalunya s'igualava, tenim a Jaume Roig, Joan Roig de

Corella, mossen Bernat Fenollar y molts atres de considerable importància; en novela tenim la famosíssima obra *Tirant lo Blanch*, de Joanot Martorell, que tant alabá Cervantes; en lliteratura de caràcter pietós tenim a Sor Isabel de Villena, Miguel Pérez, Bernardí Vallmanya y altres; en lliteratura humorística es feren célebres mossén Vinyoles Moreno y Gasull, y en la traducció d'obres dels clasichs antichs, Vilargut, Alegre y Fenollet.

Y es molt de notar qu'eixes grands figures de nòstra lliteratura clàssica solien dir que escrivien en llengua valenciana y no dien catalana a sa pròpia llengua. Aixina Fr. Antoni Canals de l'Orde de Predicadors, parlant de la traducció de Valari Máxim que va escriure en 1395, diu en el prólech estes paraules: *Le tret del llaií en nostra volguda llengua materna valenciana, així breu com he pogut. Jatse sia que altres l'hagen tret en llengua catalana.* Y el catalá Sr. Balari y Jovany, dia a propòsit d'este assumt en son discurs presidencial dels Jochs Florals de Barcelona de 1894: *Aytal distinció (entre llengua catalana y valenciana) havia de tenir un o altre fonament, sobre tot tenint en compte que aquí a Barcelona mateix en 1481 va esser estampada la Historia d'Alexandre escrita per Quinto Curcio, traduïda per Lluís de Fenollet en llengua valenciana, com així expésament es feu constar, lo qual es ben clara móstra de que també en aquesta terra aytal calificatiu era ademés i conegut com a còsa corrent sense contrast.*

Joanot Martorell, Arcís Vinyoles, Bernardí Vallmanya y altres, digueren també valenciana a la llengua en qu'escrivien.

Resulta, puix, una gran impropietat dir catalana a la llengua que, cultivada per els fills de València, va adquirir una personalitat tan distinguida.

Pera acavar sols direm que 'ls principals defensor de la *catalanitat* de València son cataláns, lo cual es molt natural, puix considerant a València com un troç de Catalunya, les glories valencianes venen a engrandir notablement el nom de Cata-

lunya. Aixina en la magnífica obra *La Tradició Catalana*, son il·lustre autor fa uns interessant estudi sobre les figures més notables de Catalunya en el camp intel·lectual, y vejau quines son estes: San Ramón de Penyafort, Jaume I, el Beato Ramón Lull, Sant Vicent Ferrer, Fray Francesch Eximenis, Ausias March y Joan Lluís Vives, es dir, de set grans figures catalanes, tres son valencianes.

J. M.ª GIMÉNEZ FAYOS.

EL MONUMENT A TÁRREGA DE JOAN ADSUARA

El home 's capaç de desfer totes les resistències, de franquejar tots los obstacles, de vencer la mateixa mort. (Bergson.—L'evolució créatrice.)

La emoció.

Benavente y Pereç d' Ayala están els dos del mateix pareixer sobre «emocionarse per primera vegá», Aclarimmos.

La primera vòlta que assistim a la representació d' una obra teatral, llegim un llibre o contemplem una obra d' art, sempre la emoció qu' experimentem es superior a la que rebrém la segón volta d' assistir a la mateixa funció de teatre, de llegir l' obra ya llegida o de vòre l' art que ya havem vist.

La primera vegá anem a lo desconegut, a lo nou, sinse prejuins. Sincers escoltem, llegim y mirem. Religiosament oficiem de descobridors.

La segón vegá ha perdut l'atractiu de la novetat, es una cosa passá, coneixem la crítica que s' ha fet d' alló enconstrantli aqúeste o aqueslaltre defecte. Casi sabem més que l' autor de l' obra y en petulancia diem: Aixó porte croses. La primera anem a la veritat, la segón estem en miserable erro.

¿Acás quant volem una cosa; al pare, a la mare, a la novia, al amich, mos cansem may de vorels?

¿Per qu' havem d' esser tan meçquins que no tinguem la sensibilitat d' emocionarnos sempre per prime-

ra vegá a fi de gójar mes de les coses?

Eixa es la cuestió que plantejaven Benavente y Pereç d' Ayala en novembre del passat any en les revistes madrilenyes «Summa» y «Nuevo Mundo». Emoció de primera vegá mos ha causat a nosaltres el monument a Tárrega, y es que l' emoció qu' ell causave sempre ere d' eixa mena. Digne 's que se li pague 'n iguals dinés.

EL MONUMENT

Joan Adsuara es un artiste del cual ham parlat ya en aquestes columnes esboçant son credo artistich.

Diem entre altres «...es com una llavor de la época greca doná a llum en aquesta del auto y del trasatlántich de les coses impresionistes y llaugetes». May com ara mes a propòsit pera recordaro ya qu' el monument s' ajuste a les condicions de serenitat, senzilleç y fòrça propies del helenisme.

La manera es d' una estelçicació refiná y *adsuarenca* que mos pòrte a la memòria la grandiositat, eixample y eternisme de la música del Mestre 'n quant al basament y baucanya. El cap de Tárrega vaciat en bronze, te un realisme *donatillesch* y un idealisme del autor.

El cap del músich com diu García Sanchiz, te la factura de un perfil asiri y Adsuara que l' ha tratat en carinyo li ha posat además d' aquejla condició les altres de humilitat, abnegació, sacrifici, y fins divinitat també. La tèsta tarreguista, fósca, suau de expressió, mirant desde la glorieta aon está emplaça el Castelló vollgut es d' un paganisme sóbri que mos enfortix musicalment que fá que aplegue a nosaltres la euritmia, el só armoniós y arrobat de sa filla la guitarra. La composició respón a la darrera forma de monuments d' eixa mena tancantse molt bé dins del terrè estétich de la época en que vivim.

ALGO DE VERITAT

Tárrega havie mort. L' home humilt y errant, lluntá de sa tèrra havie passat a millor vida. Les dos morts, la del home y la del instrument, no fòren suficients pera condolir al pòble y les cèndres del grand home

quedaren oblidaes en un racó catalá a la vòra de la mar blava. Passaren els dies y una revista pegá el crit de vergonya, el pòble canta el *mea culpa* y les cèndres benehides fóren portaes a la tèrra mare.

Mes faltave una cosa.

Eixa cosa ya está feta; En Joan Adsuara, Antoni Solé, Enrich Gimeno, Joan Bellido, Remigjo Mateu, Enrich Tárrega, Nicolau Forés, Enrich Ribés, Francesch Armengot y Emili Gaetà Huguet, que han organigat y contribuít a fer el monument.

Esta vesprá quant junt en el escultor Adsuara y el fotógrafo Sanchis, contemplave el monument, m' ánima s' ha entregat a la unció santa del diví Art y entre nubols blanchs he vist la sombra de Tárrega que sonrient ha deixat caure unes açuzenes que nosaltres brindem lligaes al nòstre entusiasme y agrañiment als avans nomenats per sa regionalista llavor.

VEU DE LA PLANA te ab grand honor el podero manifestar en les seus columnes.

XENIUS.

Separatisme centraliste

El resurgiment del esperit regionaliste que s' ha iniciat en casi la totalitat de les regions d' Espanya els discursos últimant pronunciats en el Parlament per els Senadors y Diputats regionalistes ha portat a parlar y a escriure als centralistes, de regionalisme, confondintlo llastimosament ab el separatisme. Tots cuants parlen del sistema regionaliste, que 's, además, la tradició salvadora d' Espanya, tenen esta particularitat: la de inventar un regionalisme fals pera millor combatre el verdader.

Confundir per ignorancia o per malicia el regionalisme ab el separatisme, y trauen a relluir estos suprems recursos retòrichs que 'n llabis de los partits del régimen, son dos sarcasmes: la *unidad nacional* y la *integridad de la Patria*.

La *unidad nacional* estigue fundá sobre la unitat de creencies que produía la de sentiments, costums y aspiracions fundamentals, y originaren,

com es natural, sinse imposicions, sinse mesclarles ni fundirles, la federació de les regions, que constitueixen la Patria major o mare, deixant camp extens a una opulenta varietat que se desenvol·lava sobre elles com una vegetació esplèndida.

¿Quí feu desaparèixer eixa unitat nacional? El centralisme absorbent y odiós, el absolutisme de gabinet, les oligarquies parlamentaries, fóren les que disolgueren la unitat de creencies, dividintlo en castes, que no atra cosa son els actuals partits polítichs d'Espanya. Separá lo qu' estava unit, imposá el divorci aon lluí la unió expontánea y franca.

Acabava ab aquella independència sana y santa de les regions y lligava ab cadenes a tótes les persones collectives, subjectanles ab moldes administratius y económichs al carro d' un Estat central que feu omnipotent... Central·lació administrativa, central·lació econòmica, central·lació de cultura, central·lació legislativa, y com a remat de totes eixes tiranfes una burocracia que te per cap a una tertulia de sultáns que 'ns governen a la otomana.

El municipi, la provincia y la regió no 's poden administrar ni regir en la seua vida y desenvol·viment interior sinse imposicions extranyes, sino que dependixen de cualsevol Poncio inútil, la matjor part de ve·gaes, pero sempre incompetent, que al mateix tems dependix de la voluntat d' un ministre de la Governació y d' una de les castes—nomenats partits—de que avans ham fet menció.

¡De unitat nacional parla esta gent! Será d' eixa unitat de caciquismes, d' espedients resoltos sempre a favor dels amichs dels que góvern... ¡Eixa es la unitat nacional que mos ha dixat el centralisme!

¿Y la integritat de la Patria? ¡Vergonya devien de tindre pera parlar d' ella!

Les Corts de Bayona de Pepe Botella iniciaren el moviment separatiste ab absurts e inoportuns projectes, el confirmaren les Corts de Cádiz, alplegán a propagarlo de manera escandalosa ab una especie de proclama en que se parlava de la tirania secular d' Espanya sobre pòbles als

que havia donat, ab monuments legislatius, tota la civilització que tenien; se salvaren els principis importants de l' extranjer y se pergueren les colonies. ¡Qué mes separatisme qu' eixe!

¡El Tratat de París ha sigut l' epítafi de la integritat de la Patria que proclamen els partidaris del centralisme!

Els partits del régimen no poden parlar de la unitat nacional, que han disolt, ni de la integritat de la Patria, que han destroçat. En Espanya no hi ha mes separatisme que l' d' els partits que sufrim. Ells han partit el territori nacional y han acabat en la unitat que antes tenia, mes per el amor que per la força, ab les regions congregades per l' obra dels sègles en torn del mateix llar.

Y mentres no acavem en eixe odiós centralisme no tindrem unitat nacional ni Patria, sino un ganao dirigit per l' açot de la tirania parlamentaria.

M. B.

PRECHS Y PEDRAES

DE HIGIENE

Senyors Governador, Alcalde y President de la Junta de Sanitat:

Tot Castelló coneix y lloa les millores fetes per lo present Ajuntament y per sos predecessors, y aplaudix sens reserves son esperit de progrés. Per aquesta mateixa raó es mes de planyer un capital·lissim èrro comés en cuestió d' higiene pública de la cual en tots los pòbles moderns se presta predilecció descissiva.—Nos referim a les boques de desaigüe obertes en los carrers de Castelló y que fan cap a les velles y defectuoses alcantarelles, que no ténen servici permanent d' aigua. Avants d' aquesta desdichada reforma, en los amples carrers de Castelló se respirava aire pur y fresch, aliment indispensable de la vida. Ahuí l' aire que se respira está enverinat pels miasmes qu' ixen d' eixos verdaders focos d' infecció.—Les pòbres criatures qu' acostumen a sentarse en les aceres o fiquen la má dins de les boqueries pera extraure alguna pilota u obgecte que s' els ha calat, trauen sa sentència de mort d' aquells pous d' infecció, puix sabem d' alguns qu' han sucumbit de febres. Varies ve-

gades s' ha queixat la premsa, y els vehins ya no saben a quí acudir. No es cap solució tirar de tard en tard en una bota, alguns caners d' aigua. Lo sediment queda allí, y al cap d' algunes hores despedix la mateixa insoportable olor. No hi ha altra solució que la de tapar dites boqueries, perque pera res aprofiten. Pensen Vostres Senyoríes, que ténen sagrat deure de defendre la salut del pòble, qu' está per damunt de tot, que si les febres tifiques que comencen a iniciarse ara se desenrollen y prenen còs, serán los primers en planydré, si no hi pòsen remey. A ningú critiquem; pero de tots demánem lo concurs en defensa de la salut de Castelló.

COMENTARIS

En bé de la ortografia valenciana preguem al artiste Adsura cambie el non de *Fransses* per *Francesch*, que 's el propi.

Preguem al Ajuntament se posse de acort en els organitzadors a fi de fer les millores que necessite el troç de paseig aon está el monument, fals com llevar el banch de pedra de davant del monument, arreglar el jardí, posar llum, etc. etc.

L' Acadèmia de Ciencies de París, ha elegit pera hu de sons puestos, al eminent En Santiago Ramón y Cajal, honra de la Ciencia espanyola y glória del mond.

L' Acadèmia de Ciencies de París, al fer esta elecció, se felicita de ella y nosaltres tots estém d' enhórabona.

Nóstré entusiaste saludo al eminent meje, gloria mundial.

Hu dels números que mes han agradat en les presents festes, ha segut el que després del certamen musical que aquesta vesprá ha tengut lloch, han segut obsequiats tots los musichs qu' en ell han pres part, en uns cuants caixóns del espumós ví «CHAMPAGNETE» que l' acreditat comerciant en esta plaça Lluís Catalán, te a la venta en son establiment de «El Morito» Colón, 61, a l' 40 pesetes la botella.

Tornant el envase a 0'25 céntims meny.

Imp. de Joaquín Barberá

Línea de Vapors

TINTORÉ**BARCELONA**

Servici fixo y semanal entre Castelló y Barcelona

PER LO MAGNIFICH VAPOR

FRANCOLI

Travesia rápida.—Llum eléctrica en tot lo barco.—
Telegrafia sens fils. — EXIDES: De Castelló, Dumenge 11
matí. — De Barcelona, Dimats vesprá. La càrrega s' ad-
met en Barcelona, el dilluns; en Castelló, el dimecres.

Pera informes a Domenech Cert S/A, Plaza de la Paz, 3

CASTELLÓ

Paseig Colón, 11.—BARCELONA

RELONGERIA

♦ ♦ DE ♦ ♦

Eduard Parés

GONZALEZ CHERMÁ, 76

Relonges de les millors marques, cadenes, dijes, ulleres y
gafes de totes classes. Gemelos Teatre y camp.

PREUS SENS COMPETENCIA

Drogueria**L' ARAGONESA**

= DE =

:: Lluís Gomez Molinos ::

64, Colón, 64.—CASTELLÓ

Complet surtit en perfumeria del pais y extranjer. Dro-
gues, Colors, Barnisos, Pincells, Articles fotografichs y ma-
quinaries.

Venta exclusiva de Alcohol SOL y Colonia ESA

Lampares**OSRAM**

A 1'90 Pesetas, de 5 a 50 bujías

Marca wolfram a 1'50 ptes. de 5 a 50

» Madrid a 1'40 ptes. »

Inmens surtit en aparatos pera gabinet, saló y mentjaor

Fornillos, Planches, Cazos y Estufes eléctriques

Complet surtid en material pera instalaciós

Lampisteria de PERE FECED

González Chermá, 78

Eduardo Viciano Confecció de manteletes d' estiu de tots
els preus. Gran surtit en adorns pera les
mateixes, en túl y pasamaneria.Esta casa adapta sons patrons al estil de
cada poble.

Preus especials pera la reventa.

Caballers y Colón.

Insecticida RODRIGUEZ Contra el Poll-roig, Serpeta, Pulgons, Fumagina, Negreta
y cuants insectes y criptógames ataquen al taronger, lli-
moner, oliveres, pomeres y demes arbres.

APROBAT son empleo per R. O. de 30 de Giner de 1912.

DEPOSITARI:

En Joseph Vaquer Gomis

Paseig de Morella, 5

CASTELLO

Panyeria y Sastreria

DE

Antoni Soliva Altes novetats en géneros pera caballer
ressibits pera la present temporá.

Confecció esmerá y preus economicchs

Colón, 11.—Castelló

Diu BUSUTILque tots els elegants compren en sa casa. ¿Sabéu per qué?
perque **BUSUTIL** es el que ven mes ba-
rato, te més surtit de modes y se contenta en que el seus
compradors estiguen contens encara que pergue.

Moderna y Lujosa Confiteria y Pastisseria

DE

Vicent Blasco Especialitat en tortaes «Mokas» ramillets y dolços de
fruita.

González Chermá, 56

LA PRIMITIVA

Drogueria y Comestibles Gran surtit en Drogues, Perfumeria, Broches y Pintu-
res metáliques pera fondos de barcos, de la acreditá mar-
ca OVELING.

Complet surtid en tot lo ram de Ultramarins.

Cafés tostats diariament.

Vicent Calatayud

Canalejas, 11 --GRAU DE CASTELLÓ

URALITA-ROVIRALTA

Piçarra artificial d' amiant y portlant comprimit pera Teulaes, revestiment de parets humides y cel rás.

P.anchés especials de 120 per 150 centímetros pera cubertes de poca pendent.

Pera preus, mostres y condicions de venta a

ROVIRALTA Y COMPAÑIA. S. EN C.—INGENIERS.—BARCELONA

Depòsit en Castelló a càrrech de J. B. Valls Climent.—Alloza, 135

TOS... TOS... TOS..

Les PASTILLES MONSERRAT curen tóta afecció del sistema respiratori, tos, bronquitis, asma, dengue y catarros, per crònics que signen.

Venta en Farmacies y centres de específichs. En Castelló FARMACIA DE JOAN A. PASCUAL, Gonzáles Chermá, 66

BAR ANGLES

Establiment reformat a la moderna. Servici esmerat. Sopars pera eixides de teatre y cine.

Cerveces y eixarops del país y extrangeres.

Dumingo Montesinos

González Chermá, 42

Casa de SANCHO GERMAÑS

(SUCESSORS DE ENRICH TÁRREGA)

Gran surtit en comestibles fins y en tots los géneros concernients al ram de

ULTRAMARINS

Diariament resibim los millors articles indicats pera la present época.

Depositari exclusiu de la Cerveza Petry

36, Plaça de la CONSTITUCIÓ, 36

Sabateria

DE

JAUME GONZALEZ

Calçats de última novetat. Especialitat en el calçat a la mida.

Imens surtit en calçats de lujo.

20, Ensenyanza 20

Elixir Gomenol Climent

Es el millor antiséptic de les vies respiratòries

Curen radicalment els Catarros crònics y aguds. Tos, Bronquitis, Asma, Grippe, Resfriads y totes cuantes enfermetats radiquen en l' aparato respiratori.

Depòsit en Castelló: Victori Aparici, Pi y Margal, 17

Automóviles Castellonesos d' Alquiler || Garage: Lluís Vives y E. Viciano

Construcció, alquiler y reparació de BICICLETAS. Automóviles de propietat. Grands facilitats, casilles independents, llavaor y fosos, Stock Michelin.

RUSSELL ECROYD NEILD

Nou y grand taller, Lluís Vives, 12 al 20 y Escultor, Viciano 14 al 26.—CASTELLÓ

BAR FORNOS

Café extra, Vermouth Torino, Eixarops, Licors de les millors marques, Cerveces del país y extrangeres. Depositari exclusiu del SIDRAL TEIXIDÓ.

Joseph Segarra

G. Chermá, 84 — Castelló

Transports de totes classes

Màquines, calderes, y ferros per tonellaes. Conductora especial y embalaor de mobles.

J. VIDAG Y FIGGS

Pi y Margall, 57 y Obelisco, 8.—Castelló

Les millors
MAQUINES
de
COSIR
son les
màquines
"Pfaff."

DE

Antoni Mercé

COLÓN, 64

CASTELLO

Les millors
MAQUINES
de
COSIR
son les
màquines
"Pfaff."

BASAR DE FERRETERIA Y QUINCALLA

Especialitat en objectes pera regals y de peixca. Lo millor surtit en palmitos pera la present época.

Emili Martí.—Colón, 27